

ISH VAQTIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH USULLARI

Ilmiy rahbar: "Iqtisodiyot"

Kafedra dotsenti M.Muxtarov

Mutalipov Dilyor

Andijon davlat texnika instituti

Iqtisodiyot yo'nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada ish vaqtidan foydalanish samaradorligini baholash usullari keng ko'lamda ko'rib chiqiladi. Ish vaqtining samaradorligi tashkilotlar va xodimlar uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, bu ko'rsatkichlar ish jarayonlarini optimallashtirish, resurslarni tejash va umumiy mahsuldorlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi. Maqolada ish vaqtidan foydalanish samaradorligini o'lchash uchun turli metodologiyalar, jumladan, vaqtni kuzatish, ish yukini tahlil qilish, samaradorlik ko'rsatkichlari va benchmarking kabi usullar batafsil bayon etiladi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar, masalan, ish jarayonlarini avtomatlashtirish va analitik vositalar yordamida samaradorlikni oshirish imkoniyatlari ham muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: ish vaqti, xodimlar, metodologiyalar, vaqtni kuzatish, ish yuki, benchmarking, zamonaviy texnologiyalar, avtomatlashtirish.

Kirish. Ish vaqtining samaradorligi tashkilotlar va xodimlar uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, bu ko'rsatkichlar ish jarayonlarini optimallashtirish, resurslarni tejash va umumiy mahsuldorlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi. Ish vaqtini samarali boshqarish, tashkilotlarning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun zaruriy shartdir. Bu nafaqat xodimlarning shaxsiy rivojlanishiga, balki butun tashkilotning raqobatbardoshligini oshirishga ham yordam beradi.

Birinchidan, ish vaqtining samaradorligi ish jarayonlarini optimallashtirishda muhim ahamiyatga ega. Tashkilotlar o'z faoliyatini yanada samarali olib borish uchun ish jarayonlarini tahlil qilishlari va ularni takomillashtirishlari zarur [1]. Masalan, ish yukini taqsimlash, vazifalarni prioritetlash va ish jarayonlarini avtomatlashtirish orqali xodimlarning ish vaqtidan maksimal darajada foydalanish mumkin. Bu esa natijada ish jarayonlarining tezligini oshiradi va xodimlarning stress darajasini kamaytiradi.

Ikkinchidan, ish vaqtini samarali boshqarish resurslarni tejashga yordam beradi. Har bir tashkilotda mavjud resurslar, jumladan, inson resurslari, moliyaviy mablag'lar va vaqt cheklangan [2]. Agar ish vaqtidan samarali foydalanilmasa, bu resurslarning isrof bo'lishiga olib keladi. Masalan, xodimlar o'z vazifalarini bajarishda vaqtni behuda sarflasa yoki noto'g'ri yo'nalishda harakat qilsa, bu tashkilotning umumiy

xarajatlarini oshiradi. Shuning uchun, ish vaqtining samaradorligini oshirish orqali tashkilotlar o'z xarajatlarini kamaytirishi va foydasini oshirishi mumkin.

Umumiy mahsuldorlikni oshirishda ham ish vaqtining samaradorligi muhim rol o'ynaydi. Xodimlar o'z ish vaqtlarini to'g'ri rejalashtirganda va samarali ishlaganda, ularning mahsuldorligi oshadi. Mahsuldorlikni oshirish uchun tashkilotlar xodimlarni rivojlantirishga e'tibor berishlari zarur. Bu esa treninglar, seminarlar va boshqa ta'lim dasturlari orqali amalga oshirilishi mumkin. Xodimlar o'z malakalarini oshirganda, ular o'z vazifalarini tezroq va sifatliroq bajarishga qodir bo'ladilar. Natijada, bu nafaqat xodimlarning shaxsiy muvaffaqiyatiga, balki tashkilotning umumiy muvaffaqiyatiga ham ijobiy ta'sir qiladi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar ish vaqtining samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Tashkilotlar ish jarayonlarini avtomatlashtirish va analitik vositalardan foydalanish orqali xodimlarning ish vaqtini yanada samarali boshqarishlari mumkin. Masalan, turli dasturiy ta'minotlar yordamida ish jarayonlarini kuzatish, ish yukini tahlil qilish va samaradorlik ko'rsatkichlarini baholash mumkin. Bu esa tashkilotlarga qaysi sohalarda takomillashtirish zarurligini aniqlashga yordam beradi.

Ish vaqtdan foydalanish samaradorligini o'lchash tashkilotlar uchun muhim vazifalardan biridir, chunki bu jarayon ish jarayonlarini optimallashtirish, resurslarni tejash va umumiy mahsuldorlikni oshirishga yordam beradi [3]. Buning uchun bir qator metodologiyalar mavjud bo'lib, ular orasida vaqtni kuzatish, ish yukini tahlil qilish, samaradorlik ko'rsatkichlari va benchmarking kabi usullar alohida ahamiyatga ega.

Vaqtni kuzatish usuli xodimlarning ish jarayonida sarflayotgan vaqtini aniq o'lchashga qaratilgan. Bu jarayonda xodimlar o'z faoliyatlarini qayd etadilar va har bir vazifaga sarflangan vaqtni belgilaydilar. Vaqtni kuzatish uchun turli dasturiy ta'minotlar va mobil ilovalar mavjud bo'lib, ular xodimlarga o'z ish vaqtlarini boshqarishda yordam beradi. Ushbu usul orqali tashkilotlar xodimlarning ish faoliyatini tahlil qilib, qaysi vazifalar ko'proq vaqt talab etishini aniqlashlari mumkin. Natijada, bu ma'lumotlar asosida ish jarayonlarini optimallashtirish va samaradorlikni oshirish uchun tegishli choralar ko'riladi.

Ish yukini tahlil qilish usuli tashkilot ichidagi ish yukining taqsimotini o'rganishga qaratilgan [4]. Bu usul orqali xodimlarning vazifalari va ularning bajarilishidagi qiyinchiliklar aniqlanadi. Ish yukini tahlil qilishda, masalan, har bir xodimning vazifalari, ularning murakkabligi va bajarilish muddatlari ko'rib chiqiladi. Bu jarayonda tashkilotlar ish yukining teng taqsimlanishini va xodimlarning ortiqcha yuklanishini aniqlashlari mumkin. Agar biror xodimda juda ko'p ish yuklari bo'lsa, bu uning samaradorligini pasaytirishi mumkin. Shuning uchun, ish yukini tahlil qilish orqali tashkilotlar xodimlar o'rtasida ish yukini adolatli taqsimlash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI) ish faoliyatining muvaffaqiyatini o'lchash uchun ishlatiladi. Bu ko'rsatkichlar har bir xodim yoki jamoaning maqsadlariga erishish darajasini baholashga yordam beradi. Masalan, savdo jamoasi uchun savdo hajmi yoki mijozlar bilan ishlash jamoasi uchun mijozlardan olingan fikr-mulohazalar ko'rsatkich sifatida olinishi mumkin. Samaradorlik ko'rsatkichlari yordamida tashkilotlar o'z maqsadlariga erishishda qanday muvaffaqiyatga erishayotganini aniqlashlari mumkin. Bu ko'rsatkichlar asosida tashkilotlar o'z strategiyalarini qayta ko'rib chiqish va zarur bo'lganda o'zgarishlar kiritish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Benchmarking – bu boshqa tashkilotlar yoki sanoat standartlari bilan o'z ish faoliyatini taqqoslash jarayonidir [5]. Ushbu usul orqali tashkilotlar o'z samaradorligini baholash va eng yaxshi amaliyotlarni o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Benchmarking jarayoni quyidagi bosqichlardan iborat: avvalgi faoliyatni baholash, raqobatchilar yoki sanoatning eng yaxshi amaliyotlari bilan taqqoslash va keyinchalik o'z faoliyatida takomillashtirish choralari amalga oshirish. Bu usul tashkilotlarga o'z kuchli va zaif tomonlarini aniqlashda yordam beradi va raqobatbardoshligini oshirish uchun yangi strategiyalar ishlab chiqishga imkon beradi.

Zamonaviy texnologiyalar ish jarayonlarini avtomatlashtirish va analitik vositalar yordamida samaradorlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi. Bugungi kunda tashkilotlar raqobatbardoshligini saqlab qolish va muvaffaqiyatga erishish uchun innovatsion yechimlarga murojaat qilmoqda. Avtomatlashtirish va analitik vositalar orqali ish jarayonlarini optimallashtirish, xodimlarning samaradorligini oshirish va resurslardan yanada samarali foydalanish imkoniyatlari yaratilmoqda.

Ish jarayonlarini avtomatlashtirish - bu takrorlanuvchi vazifalarni, masalan, ma'lumotlarni kiritish, hisobot tayyorlash yoki mijozlar bilan aloqa qilish kabi jarayonlarni avtomatik ravishda bajarish imkonini beruvchi texnologiyalarni qo'llashdir. Avtomatlashtirish yordamida tashkilotlar inson omilidan kelib chiqadigan xatolarni kamaytirishi, ish jarayonlarini tezlashtirishi va xarajatlarni qisqartirishi mumkin. Masalan, robot protsesslarni avtomatlashtirish (RPA) dasturlari yordamida tashkilotlar ma'lumotlarni yig'ish va qayta ishlash jarayonlarini avtomatlashtirishi mumkin. Bu esa xodimlarga strategik vazifalarga ko'proq vaqt ajratishga imkon beradi. Bundan tashqari, zamonaviy dasturiy ta'minotlar va platformalar yordamida ish jarayonlari integratsiyalashgan holda boshqarilishi mumkin. Masalan, CRM (mijozlar bilan munosabatlarni boshqarish) tizimlari yordamida mijozlar bilan aloqa jarayoni avtomatlashtiriladi, bu esa savdo jamoasining samaradorligini oshiradi. Mijozlarning talablariga tezkor javob berish, shuningdek, sotuvchilarni yanada samarali ishlashga undaydi.

Analitik vositalar - bu ma'lumotlarni tahlil qilish va qaror qabul qilish jarayonini yaxshilash uchun ishlatiladigan dasturiy ta'minot va metodologiyalar to'plamidir. Zamonaviy analitik vositalar yordamida tashkilotlar katta hajmdagi ma'lumotlarni tez

va aniq tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa ularga bozor tendensiyalarini aniqlash, mijozlar xulq-atvorini tushunish va samaradorlikni oshirish uchun zarur bo'lgan strategik qarorlarni qabul qilishda yordam beradi. Masalan, biznes intellekti (BI) vositalari orqali tashkilotlar o'z ichki ma'lumotlarini tahlil qilib, muammolarni aniqlashi va ularni bartaraf etish bo'yicha aniq choralar ko'rishi mumkin. BI vositalari vizualizatsiya imkoniyatlari yordamida murakkab ma'lumotlarni tushunarli shaklda taqdim etadi, bu esa rahbarlarga tez va aniq qarorlar qabul qilishda yordam beradi.

Ish jarayonlarini avtomatlashtirish va analitik vositalar birgalikda tashkilotlarga samaradorlikni oshirishga yordam beradi. Avtomatlashtirilgan jarayonlar xodimlarning vaqtini tejaydi va ularning e'tiborini muhim vazifalarga qaratishga imkon beradi. Analitik vositalar esa ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish imkoniyatini yaratadi. Bu ikki element birgalikda tashkilotning umumiy ish faoliyatini yaxshilaydi. Bundan tashqari, zamonaviy texnologiyalar orqali tashkilotlar o'z ish jarayonlarini doimiy ravishda monitoring qilib borishi mumkin. Bu esa muammolarni oldindan aniqlash va ularni bartaraf etish imkoniyatini yaratadi. Masalan, real vaqt rejimida ma'lumotlarni tahlil qilish orqali tashkilotlar o'z faoliyatidagi zaif tomonlarni tezda aniqlab, zarur o'zgarishlarni amalga oshirishi mumkin.

Ish jarayonlarini yaxshilash va tashkilotlarning raqobatbardoshligini oshirish uchun bir qator amaliy tavsiyalarni amalga oshirish mumkin. Ushbu tavsiyalar zamonaviy texnologiyalarni, samarali boshqaruv usullarini va xodimlar bilan ishlash strategiyalarini o'z ichiga oladi.

✓ Birinchi qadam sifatida, mavjud ish jarayonlarini tahlil qilish va xaritalash zarur. Bu jarayonlar qanday ishlashini, qaysi bosqichlarda muammolar yuzaga kelishini va qaysi resurslar isrof qilinayotganini aniqlash imkonini beradi. Jarayon xaritalarini yaratish orqali, siz har bir bosqichni ko'rib chiqishingiz va takomillashtirish uchun imkoniyatlarni aniqlashingiz mumkin.

✓ Jarayonlarni avtomatlashtirish - bu samaradorlikni oshirishning eng samarali usullaridan biridir. Takrorlanuvchi vazifalarni avtomatlashtirish orqali xodimlarning vaqtini tejash va xatolarni kamaytirish mumkin. Misol uchun, robot protsesslarni avtomatlashtirish (RPA) dasturlari yordamida ma'lumotlarni yig'ish, hisobot tayyorlash yoki mijozlar bilan aloqa jarayonlarini avtomatik ravishda amalga oshirish mumkin. Bu esa xodimlarga strategik vazifalarga e'tibor qaratishga imkon beradi.

✓ Zamonaviy texnologiyalar, masalan, bulutli hisoblash, sun'iy intellekt va analitik vositalar orqali ish jarayonlarini optimallashtirish mumkin. Bulutli xizmatlar yordamida ma'lumotlarga doimiy kirish imkoniyati yaratiladi, bu esa jamoa a'zolarining hamkorlikda ishlashini osonlashtiradi. Sun'iy intellekt esa katta hajmdagi ma'lumotlarni tezda tahlil qilib, strategik qarorlar qabul qilishda yordam beradi.

✓ Xodimlar bilan samarali muloqot tashkilotning muvaffaqiyatini ta'minlaydi. Ochiq va shaffof muloqot muhitini yaratish orqali xodimlar o'z fikrlarini erkin ifoda eta oladilar va takliflar berishlari mumkin. Bu esa innovatsion G'oyalarni rivojlantirishga yordam beradi. Muloqot vositalarini, masalan, ichki chatlar yoki loyiha boshqaruvi dasturlarini qo'llash orqali jamoa a'zolari o'rtasida tezkor aloqa o'rnatish mumkin.

✓ Xodimlarning malakasini oshirish va ularni doimiy ravishda rivojlantirish tashkilotning raqobatbardoshligini oshiradi. Treninglar, seminarlar va ustozlik dasturlari orqali xodimlarning bilim va ko'nikmalarini kengaytirish zarur. Bu nafaqat xodimlarning ish faoliyatini yaxshilaydi, balki ularning motivatsiyasini ham oshiradi.

✓ Ish jarayonlarini yaxshilash uchun aniq maqsadli ko'rsatkichlarni belgilash muhimdir. Har bir jarayon uchun samaradorlik, sifat va vaqt kabi ko'rsatkichlarni aniqlab olish zarur. Bu ko'rsatkichlar asosida jarayonlarni tahlil qilish va ularni takomillashtirish uchun aniq choralar ko'rish mumkin.

✓ Mijozlarga e'tibor berish tashkilotning muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Mijozlar bilan aloqa jarayonlarini optimallashtirish, ularning fikr-mulohazalarini tinglash va xizmat sifatini doimiy ravishda yaxshilash zarur. Mijozlar ehtiyojlariga mos keladigan mahsulot yoki xizmatlarni taklif etish orqali tashkilot raqobatbardoshligini oshirishi mumkin.

✓ Tashkilot ichida innovatsion G'oyalarni qo'llab-quvvatlash muhimdir. Xodimlarga yangi G'oyalarni ilgari surish imkoniyatini berish va ularni raG'batlantirish orqali innovatsiyalarni rivojlantirish mumkin. Bu tashkilotning bozor talablariga tezda moslashishi va raqobatbardoshligini saqlab qolishi uchun zarurdir.\

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, ish vaqtidan foydalanish samaradorligini baholash, tashkilotlarning umumiy samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada keltirilgan baholash usullari - vaqtni rejalashtirish, ish jarayonlarini tahlil qilish, maqsadli ko'rsatkichlar va xodimlar faoliyatini kuzatish - har bir tashkilot uchun o'ziga xos yondashuvlarni taqdim etadi. Samarali vaqt boshqaruvi, xodimlarning ish faoliyatini yaxshilash va resurslarni optimal ravishda taqsimlash imkonini beradi. Shuningdek, ish vaqtidan foydalanishni baholash orqali tashkilotlar o'z strategiyalarini qayta ko'rib chiqishlari, jarayonlarni takomillashtirishlari va xodimlarning motivatsiyasini oshirishlari mumkin. Natijada, ish vaqtidan samarali foydalanish nafaqat tashkilot ichidagi ish jarayonlarini yaxshilaydi, balki raqobatbardoshligini ham oshiradi. Bunday baholash usullari orqali tashkilotlar o'z maqsadlariga erishishda yanada muvaffaqiyatli bo'lishlari mumkin. Ish vaqtidan foydalanish samaradorligini doimiy ravishda tahlil qilish va yangilab borish, zamonaviy ish sharoitlarida muvaffaqiyat kalitidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Q.X.Abduraxmonov va N.Q.Zokirova Mexnat iqtisodiyoti va sotsiologiyasi.- T. Fan va texnologiya. 2013-536-b
2. Q.X.Abdurahmonov va boshqalar. Personalni boshqarish (oliy o'quv yurti talabalari uchun darslik) Toshkent "O'qituvchi" - 2006.- 345.b
3. Avazovich, Yuldashov Aziz. "HODIMLARNI MOTIVATSIYA QILISH VA ULARNING ISH FAOLIYATIGA TA'SIR; O'ZBEKISTONDAGI KICHIK VA O'RTA BIZNES MISOLIDA." *ACTIVIST SCIENCE* 1.1 (2024).
4. Xayitov, A. B. "Inson resurslarini boshqarish." *Toshkent-2019*: 58-60.
5. Ijtimoiy soha iqtisodiyoti. Darslik / i.f.d., prof. Q.X.Abdurahmonov tahriri ostida. – T.: Iqtisodiyot, 2013. – 418 b.